

# Suomen puolustuskyky ja erityisesti taistelujoukkojen tila maaliskuussa v 1940

Kirjoittanut kapteeni Eljas-Veli Sovijärvi

## I TAISTELUJOUKKOJEN TILA

### A OPERATIIVISEN TILANTEEN KEHITYS.

#### 1. Pohjois-Suomen joukot

Petsamon ja Pielisjärven välisellä rintamanosalla oli suoritettu helmikuun lopulle mennessä sarja pysäyttämisen- ja tuhoamistaisteluja. Näihin olivat osallistuneet kenrm K M Walleniuksen johtamat Lapin ryhmän (LR) sekä kenrm W E Tuompon johtamat Pohjois-Suomen ryhmän (P-SR) joukot.

25. 2. 1940 alkoi Lapissa Päämajan käskemä joukkojen vaihto. Tällöin asetettiin suomalaisen LR:n pääosan tilalle Svenska Frivilligkåren jämte vissa finska förband (SFr) eli Ruotsalainen vapaaehtoisjoukko ynnä erinäiset suomalaiset joukot kenr E Linderin johtamina. Hänelle jäi myös vastuu koko Pohjois-Suomen puolustuksesta aina Oulun—Paanajärven tasalle asti, joka oli välirajana P-SR:ään. Kaistalle jääneet n 7000 suomalaista alistettiin SFr:lle evl O J Willamon johdossa.

Vaihto suoritettiin häiriintymättä 28. 2. 1940 mennessä. Saijan suunnalle Märkäjärveltä siirretyt Os Roinisen kaksi pataljoonaa jouduivat täällä kiivaisiin taisteluihin venäläisen 9.A:n 88.D:a vastaan ja Märkäjärvelle ryhmitetty osa SFr:sta eli Stridsgrupp SFK samoin

Märkäjärvellä ja sen itäpuolella 122.D:a vastaan. Venäläisten tämän suunnan reservien puute johti taistelut asemasodan luonteisiksi. SFK puolestaan valmisteli siirtymistä hyökkäykseen, johon se olisi ryhtynyt saatuaan rintamalle III ryhmänsä (patl).

Petsamon suunnalla oli Os Pennanen pystynyt kiteyttämään rintaman Nautsiin 7. 3. 1940. Muurmanskin alueella oli venäläisillä kuitenkin vielä 14.A:n 14. ja 52.D, joista osia oli jo siirtymässä Petsamoon.

PS-R:n kaistalla oli Kuusamon alueella vain partio- ja sissitoimintaa. Maaliskuuhun mennessä oli venäläiset lyöty rajalle tai sen taakse Inarin, Kivivaaran, Kiekinkosken ja Raatteen teillä sekä Juntusrannassa melkein rajalle.

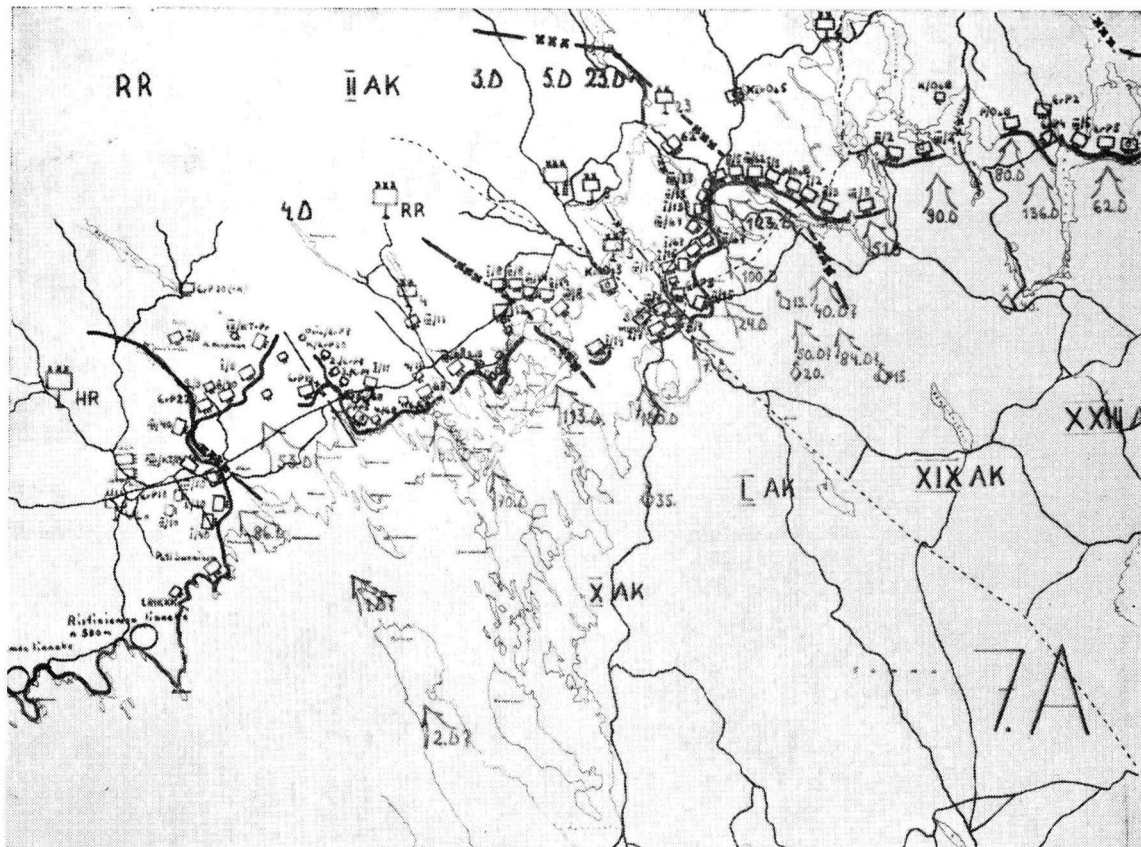
Kenrm Hj Siilasvuon johtamat P-SR:n pääjoukot siirrettiin nyt Kuhmoon, jossa ne motittivat 9.A:n 54.D:n Rastin tienhaaran ja Löytövaaran väliseen korpimaastoon. Apujoukot (3., 9., 13., 17. ja 34 Er Hiihtopataljoona) tuhottiin katkerissa erämaataisteluissa. Samanaikaisesti jatkui myös ilmoitse huollettujen eri mottien laukaiseminen. Venäläisten hyökkäysvoima kasvoi Löytövaaraa vastaan, mutta puolustus kesti, ja samalla heikkenivät 54.D:n loppuosien mahdollisuudet selviytyä moteista. Rauhanteko pelasti ne tuholta. Kuhmon alueen operatiivinen tilanne 13. 3. 1940 on kuvassa 1.

Suomussalmen ja Juntusrannan suunnissa esiintyi myös uusia venäläisvoimia, mutta tänne olisivat suomalaiset ehtineet tuhottuaan Kuhmon venäläiset lopullisesti.

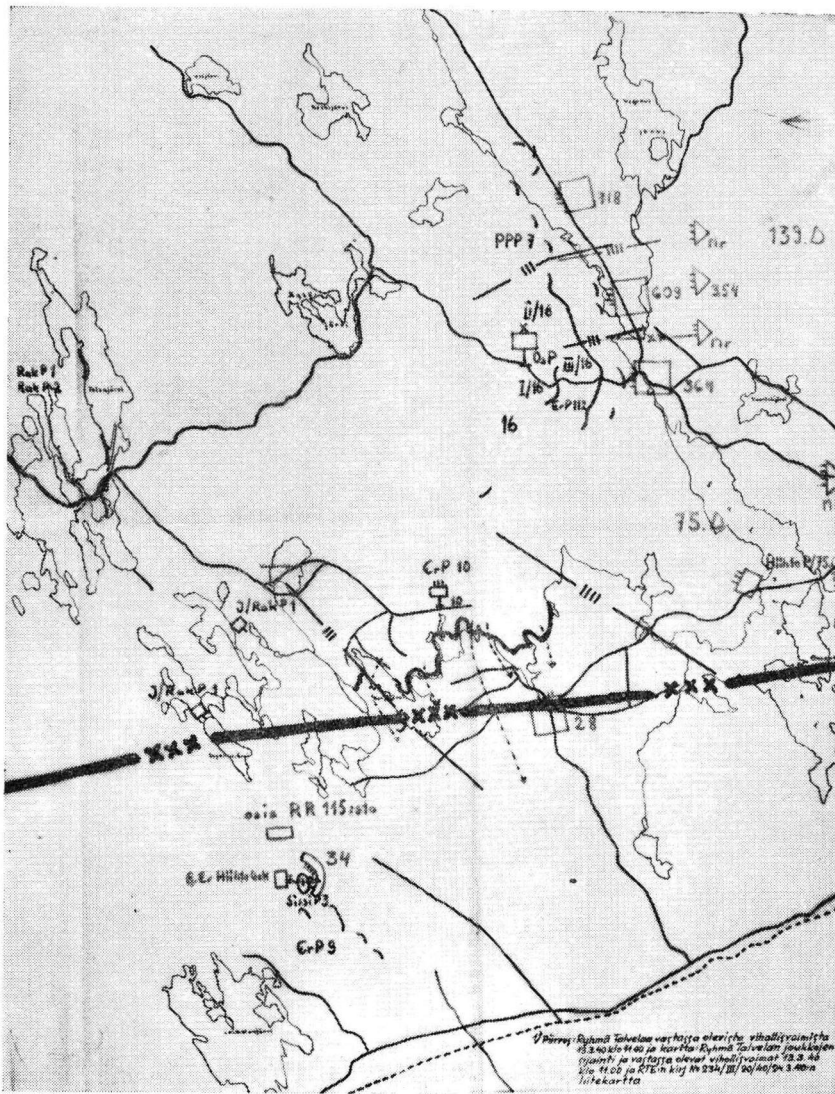
## 2. Laatokan-Karjalan joukot

Pielisjärven—Laatokan alueella P-SR:n oikeana naapurina taisteli ev A O Pajarin johtama Ryhmä Talvela (RT) vr Uimaharju—Koitere—Lupasalmi ja or Jänisjärven pohjoispää—Vegarusjärvi (et) — Salonsjärvi—Annantehdas.

Kun suomalaiset voimat eivät Tolvajärven suurvoiton jälkeen enää riittäneet Ilomantsiin hyökänneen 8.A:n 155.D:n tuhoamiseen eivätkä myöskään Suojärveltä hyökkäävän 56.D:n yhteyksille, kiteytyi rintama Ilomantsiin ja Aittojoelle. Suomalaiset aloittivat vilkkaan partio- ja sissitoiminnan. Venäläiset puolestaan jatkoivat rintamahyökkäyksiään, jotka toistuvasti torjuttiin. Samalla alkoi kuitenkin venäläisten työn-



Kuva 1 Kuhmon alueen operatiivinen tilanne 13. 3. 1940



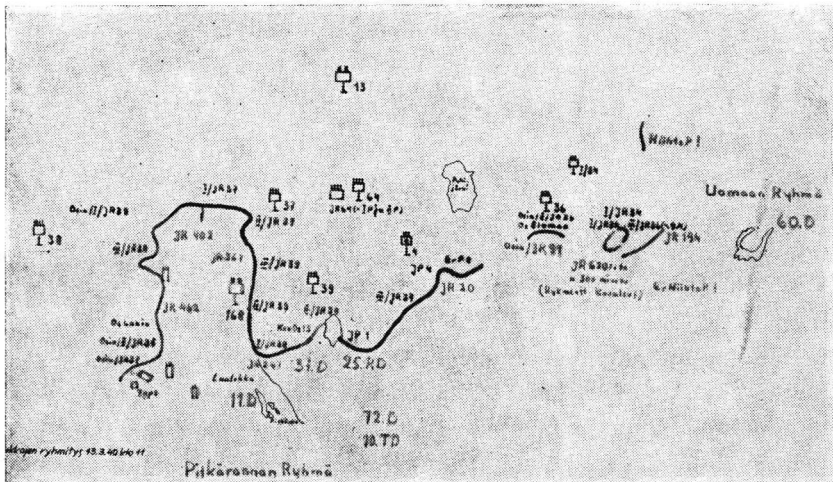
Kuva 2 OsP/RT:n operatiivinen tilanne 13. 3. 1940

tyminen korpialueiden läpi suomalaisten sivustoihin. Näiden torjuntaan oli RT:n suunnattava 1. 3. 1940 SissiP 3 Korpijärvien maastoon ja sen jälkeen 5. 3. 1940 ErP 10 samalle suunnalle. Venäläisten uhattessa yhä enemmän IV AK:n vasenta sivustaa jatkettiin pataljoonienkin tehtäviä ja 8. 3. 1940 alistettiin SissiP 3 IV AK:lle, sillä pataljoona oli joutunut jo tämän kaistalle. Samoin jouduttiin 1.ErSissiK ja ErP 9 suuntaamaan jo Tshmeikkaan asti päässeiden venäläisten oikeaan sivustaan sekä alistamaan IV AK:lle. Uudelleen täydennetyin 75.D:n JR 28:a ja JR 34:ä vastaan riehuivat taistelut Kivijärven—Korpijärvien—Tshmeikan erämaissa kiivaina aina rauhan tuloon asti. RT:aan kuuluvan OsP:n operatiivinen tilanne 13. 3. 1940 on kuvassa 2.

Sodan alkuvaiheen epätasaisten taisteluiden jälkeen oli kenrm W Hägglundin johtama IV AK saanut kaistallaan aloitteen haltuunsa helmikuun lopun lähetessä. Sen puolustus Kollaanjoella kesti, samoin etelässä Laatokan—Ruokojärven—Syskyjärven puolustusasemassa. Armeijakunnan päävoimat olivat kolmannella yrityksellään onnistuneet katkaisemaan venäläisen 8.A:n 18. ja 168.D:n sekä 34.ErHvPr:n tieyhteydet motittaen ja tuhoten ne lukuunottamatta Kitelässä ollutta 168.D:n pääosaa. Venäläiset pyrkivät kaikin keinoin tukemaan sekä vapauttamaan joukkojaan, ja taisteluissa näitä vastaan oli IV AK:n pohjoissiivellään turvaututtava RT:n apuun. Etelässä venäläisten apuun pyrkivät 4., 5. ja 6.ErHiihtoP tuhottiin. Samalla joutui IV AK pidentämään rintamaansa Nietjärven itäpuolelle ja Laatokan niemiin sekä saariin.

Viimeksimainitut muodostuivat venäläisille niin kiusallisiksi, että he 6. 3. 1940 aloittivat suurhyökkäyksen, jota heikot puolustajat eivät kestäneet, vaan jäivät sen alle ja tuhoutuivat. Näin saivat venäläiset jäätien auki Kitelään. IV AK suunnitteli Kitelän puolimotin puristamista ja saadakseen Karjalan kannaksen hyväksi vähennetyistä voimistaan siihen lisäjoukkoja päätti vetää Pitkärannan joukkojaan taemmaksi ja irrottaa samalla niistä osia. Rauhan tulon aikaan olivat nämä järjestelyt käynnissä. 13.D/1V AK:n operatiivinen tilanne 13. 3. 1940 on kuvassa 3.

IV AK:sta oikealle vastasi Laatokan rintamasta ev E I Järvisen johtama Laatokan meripuolustus (LMeP). Neljäntoista rannikkolinakkeeseen perustuva puolustus tuki erittäin painokkaasti kumpaisen-



Kuva 3 13.D/IV AK:n operatiivinen tilanne 13. 3. 1940

kin naapuriarmeijakunnan torjuntaa. Idässä Mantsin puolustajien miehittämät Uuksalonpää ja Lunkulansaaren pohjoispää yhdistyneinä linnakkeen tulivoimaan ja vilkkaaseen partiointiin sitoivat paljon venäläisvoimia pois painopistesuunnasta. Mm 72.D pysytettiin Salmassa tammi—helmikuun ajan. Koska Mantsi oli liian suuri huoltokuljetuksille Pitkärantaan ja Kitelään, päättivät venäläiset eliminoida sen. Järjestelmällinen hyökkäys mursi vain Uuksalonpään puolustuksen, mutta tilanne oli Mantsille niin epäedullinen, että sen tyhjentäminen käskettiin 12. 3. 1940. Laatokan länsirannan linnakkeista tuhosivat venäläiset Järisevän linnakkeen, mutta nykyaikainen Kaarnajoen linna osallistui tehokkaasti torjuntaan ja samoin Ylläpään linnaekin jonkin verran, mutta 11. 3. 1940 annettiin määräys tyhjentämisestä yleis-tilanteen huononnutta Vuosalmella.

### 3. Karjalan kannaksen ja itäisen Suomenlahden joukot

Karjalan kannaksen pääsotinäyttämöllä johti Kannaksen armeijaa (KanA) kenrl H V Östermanin jälkeen 19. 2. 1940 alkaen kenrl A E Heinrichs.

Äärimmäisenä vasemmalla olevan III AK:n johdon otti haltuunsa 19. 2. 1940 kenrm P Talvela. III AK torjui jatkuvasti venäläisten

13.A:n 49. ja 150.D:n hyökkäyksiä Taipaleenjoen Terenttilässä ja Kirvesmäessä, mutta vähitellen venäläiset valtasivat raskain tappioiden tukikohtia. III AK:n 7. ja 21.D:n rykmentit puolustautuivat erittäin aktiivisesti ja väistyivät vasta 8. 3. 1940 lopullisesti täällä taemalle linjalle.

III AK:n kaistalla käytiin myös erittäin vaikeita taisteluita Vuosalmella. 26. 2. 1940 annettiin III AK:lle lisää kaistaa oikealla tapahtuvan taka-asemaan vetäytymisen yhteydessä. Rintamaa jatkettiin pitkin Vuoksen koillisrantaa luoteeseen välirajan ollessa Vuoksi. Joukot tälle uudelle kaistan osalle saapuivat I AK:n 2.D:sta (2 rykmenttiä, patteristo ym) vetäytymisen aikana. Nämä joukot tulivatkin aikanaan, mutta jo 28. 2. 1940 siirrettiin Taipaleesta Vuosalmelle JR 23, joka miehitti Äyräpään pääaseman. Venäläinen 8.D hyökkäsi tänne jo 29. 2. 1940 ja III AK alkoi siirtää 21.D:a (— JR 62) Vuosalmelle. 4. 3. 1940 mursivat venäläiset Äyräpään aseman Vuoksen lounaispuolella sekä valtasivat Vasikkasaaren. Venäläinen 4.D oli nyt myös mukana, ja tunkeutuminen Vuoksen koillisrannalle saavutti hitaasti menestystä 11. 3. 1940. Sodan loppupäivinä käytiin Vuosalmen kylässä kiivaita taisteluita, joihin myös suomalaisen 21.D:n joukkoja osallistui. Taistelut keskeytti rauhan voimaan tulo, mutta III AK:lla oli myös suunnitelmansa lyödä venäläiset Vuosalmen kylästä Vuoksen etelärannalle.

Pääasemasta luopumisen jälkeen muodostettiin II AK:n itäkaistasta Keski-Kannakselle kenrmi T Laatikaisen johtama I AK, jonka väli-rajaksi II AK:aan määrättiin Kotijärvi—Rättijärven eteläpää—Säkkijärvi—Leitimojärvi—Lyykylänjärvi—Kylänoja—Korpipero—Pien-Pero (II AK:lle ml)—Hämälä—Perojoki. 26. 2. 1940 klo 24.00 annettiin käsky siirtyä väliasemasta tappioiden välttämiseksi ja järjestetyn viivytyksen takaamiseksi taka-asemaan linjalle Vuoksi—Kuparsaari—Noskuanselkä—Karisalmi—Lyykylänjärvi—Tali—Kärstilänjärvi—Tammisuo—Karjalan esikaupunki—Hevossaari—Lintumus—Kilpisaaret—Kesämaa—Neulasaaret—Turkinsaari—Ravansaari—Suonionsaari—Teikarsaari—Vilaniemi—Häränpäänniemi. I AK lähetti miehityksen taka-asemaan ja viivytti menestyksellisesti niin, etteivät venäläiset olleet vielä 2. 3. 1940 sen kaistalla taka-aseman edessä. Loppuvaiheen torjunta muodostui kiivaaksi ja I AK joutui pidentämään oikeaa siipeään Leitimojärvelle asti.

Kenri H Öhqvistin johtama II AK Länsi-Kannaksella joutui vaihtelevien ja raskaiden taisteluiden jälkeen vetäytymään taka-asemaan. 28. 2. 1940 muodostettiin Viipurinlahdelle siellä jo olleista Viipurin lohkon (VLo), sinne vetäytyvistä 4.D:n ja entisistä LR:n joukoista kenrm Walleniuksen johtama Viipurin rannikkolohko. Päämaja oli vielä käännäntänyt 23.D:n KanA:lle ja ottanut IV AK:lta ErP 18:n tänne.

Tapahtumat alkoivat nyt vyöryä nopeina Länsi-Kannaksella. Maaliskuun alkaessa venäläiset keskittivät yhä uusia voimia tänne päätäkseen ratkaisuun, jota Neuvostoliiton arvovalta jo kipeästi tarvitsi.

1. 3. 1940 muodostettiin KanA:n oikean siiven joukoista (4.D, VLo, JR 40 (— III P), IX/KT-Pr, I/KTR 22 ja ErP 18) kenrm Walleniuksen johtama Rannikkoryhmä (RR).

Päämaja oli aikaisemmin kiinnittänyt huomiota Viipurinlahden alueeseen sekä KanAE samoin, ja 2. 3. 1940 alkaen siitä tulikin yksi taisteluiden painopistealueita. Tällöin venäläiset aloittivat toimintansa Viipurinlahden saaria vastaan. Tuppuransaari oli jätettävä 2. 3. 1940, ja samana päivänä tunkeutuivat ensimmäiset venäläiset tiedusteluosastot lahden yli Vilaniemeen ja Häränpäänniemeen osoittaen näin alustavasti tulevan päähyökkäyssuunnan täällä. Niemet puhdistettiin samana iltana, mutta Teikarsaari menetettiin ja Uuraansaaren kaakkoiskärkiin työntyi n divisioonan vahvuinen vihollinen. Vastatoimenpiteenä siirrettiin 2./3. 3. 1940 JR 10 Vilajoelle ja ErP 20 Nisalahteen.

3. 3. 1940 vaihdettiin yleisesikunnan päällikkö kenri K L Oesch RR:n komentajaksi. IV AK:sta irrotettiin ErP 22 Viipurinlahdelle.

4. 3. 1940 alkoi venäläisten yleishyökkäys. Se suuntautui Ristinimeen tuloksetta, mutta menestyi Häränpäänniemessä jonkin verran; vastahyökkäys löi sen takaisin samoin kuin Vilaniemestäkin, mutta sen sijaan Melansaari, Mäntysaari ja Lammassaari jäivät venäläisille. Keihäsniemeen suoritettut hyökkäykset torjuttiin. II AK sai käskyn siirtää JR 9:n Tervajoelle.

5. 3. 1940 jatkuivat hyökkäykset lisäjoukoin. — Häränpäänniemen—Teikarsaaren—Pulliniemen alueella eteni n 70—100 panssarivaunua ja 3 rykmenttiä. Ristinieni pysyi suomalaisilla, mutta Vilaniemen puolustuksen oli annettava hieman perään, samoin oli laita Ravansaassa. Päämaja ilmoitti siirtävänsä Ratsuväkiprikaatin (— JP1) 6. 3. 1940 alkaen IV AK:n kaistalta KanA:n kaistalle Ihakselan—Ylijärven—Hujakkalan alueelle, mutta sen käyttöön on saatava Ylipäällikön lupa.



6. 3. 1940 syveni venäläisten murto Häränpään niemessä ja Vilaniemessä. Neulasaaret menetettiin. Ratsuväkiprikaati (— JP 1) alistettiin KanAE:lle.

7. 3. 1940 kiihtyi venäläisten hyökkäys edelleen. Lisävoimiensa avulla tunkeutuivat hyökkäysjoukot Vilaniemessä Nisalahden—Heinjoen—Vilajoen vanhan maantien pohjoispuolelle. Suomalaisille erityisen tärkeä päätie oli vielä auki. Venäläisillä alkoi olla jo melko suuri ja hiljalleen laajeneva sillanpää hallussaan. Karjalan kannaksella taistelevien päävoimien eristäminen muusta Suomesta alkoi uhata. KanAE käski 7. 3. 1940 I AK:n siirtää heti yhden prikaatin ja patteriston (1.Pr ja 4.ErPsto) Ihantalaan ja II AK:n vastaavasti yhden rykmentin (JR 68) Rautakorpeen KanAE:n johtoon edelleen varattavaksi Vilaniemen suuntaan. Johtosuhteiden selventämiseksi määräsi Ylipäällikkö muodostettavaksi kenrm E Hanellin johtaman haminanryhmän (HR) alaisekseen. Tähän tulivat kuulumaan Vilajoen länsipuolella olevat KanA:n joukot, Kotkan lohko sille alistettuine suojeluskuntajoukkoi-  
neen sekä vahvennettu Ratsuväkiprikaati (RPr), johon puolestaan kuuluivat URR, HRR, III/JR 40, VIII/KT-Pr ja 37.PionK. RR:n ja HR:n välirajaksi tuli Sulajärvi—Hämäläisenjärvi—vesistölinja siitä Vilajoenlahteen. Tämä toimenpide olisi se perusta, jolla Ylipäällikön käskyn mukaisesti oli pysäytettävä venäläisten hyökkäys Viipurinlahden länsipuolella kaikin käytettävissä olevin keinoin sekä rajoitettava sen saavuttama menestys.

8. 3. 1940 oli Suonionsaaresta ja Esisaaresta luovuttava, Vilaniemessä syveni murto n ½ km:ä. Päämaja antoi toimintaohjeen siltä varalta, että hyökkäyksen rajoittaminen ei johtaisi tulokseen viimeistään linjalla Hämäläisenjärven pohjoispää—Pukalusjärven eteläpää—Tervajärven eteläpää—Hovinmaa—Rapattila.

9. 3. 1940 venäläisten onnistui vallata Turkinsaari, Piispansaari, Ravansaari sekä Harjuniemi ja Hapenensaaren eteläosa. Vilajoen alueella pysyi tilanne ennallaan.

10. 3. 1940 palautettiin Vilaniemessä silloinen puolustusasema vastahyökkäyksellä, mutta Harjuniemessä se epäonnistui. Venäläiset saivat haltuunsa Porkansaaren, Keihäsniemen lounaisosan, Hapenensaaren ja Koivusaaren. RR sai luvan käyttää 1.Pr:a Nurmen—Tervajoen suuntaan.

11. 3. 1940 hyökkäsivät venäläiset voimakkaasti eri tahoille saamis-  
saan sillanpäissä, RR:n kaistalla työnnettiin suomalaiset Viipurin—  
Haminan uuden tien pohjoispuolelle aina Heinälammelle asti. Nisa-  
lahdessa oli vetäydyttävä 1 km itään. Samoin kävi Repolan—Loirin  
välillä, jossa venäläiset pääsivät mantereelle, edelleen venäläiset pu-  
reutuivat Riihelän ja Syrjäsaaren kohdalla oleviin niemiin sekä Har-  
juniemeen. Kaikki RR:n reservit sitoutuivat taisteluihin. HR:n kais-  
talla oli suomalaisten vetäydyttävä Häränpäänniemen tyveen asti.

12. 3. 1940 pystyivät RR:n joukot jo jälleen vastahyökkäyksiin, joil-  
la venäläiset lyötiin Repolassa ja Heinälammien kaakkois- sekä Nisa-  
lahden itäpuolella. Venäläiset suorittivat tuloksettomia hyökkäyksiä Niemilautan ja Harjuniemen alueilla sekä Porkansaaresta. Vahvaniemes-  
sä hyökkäys työnsi suomalaisia taaksepäin 1 km:n, mutta vastahyök-  
käys palautti asemat.

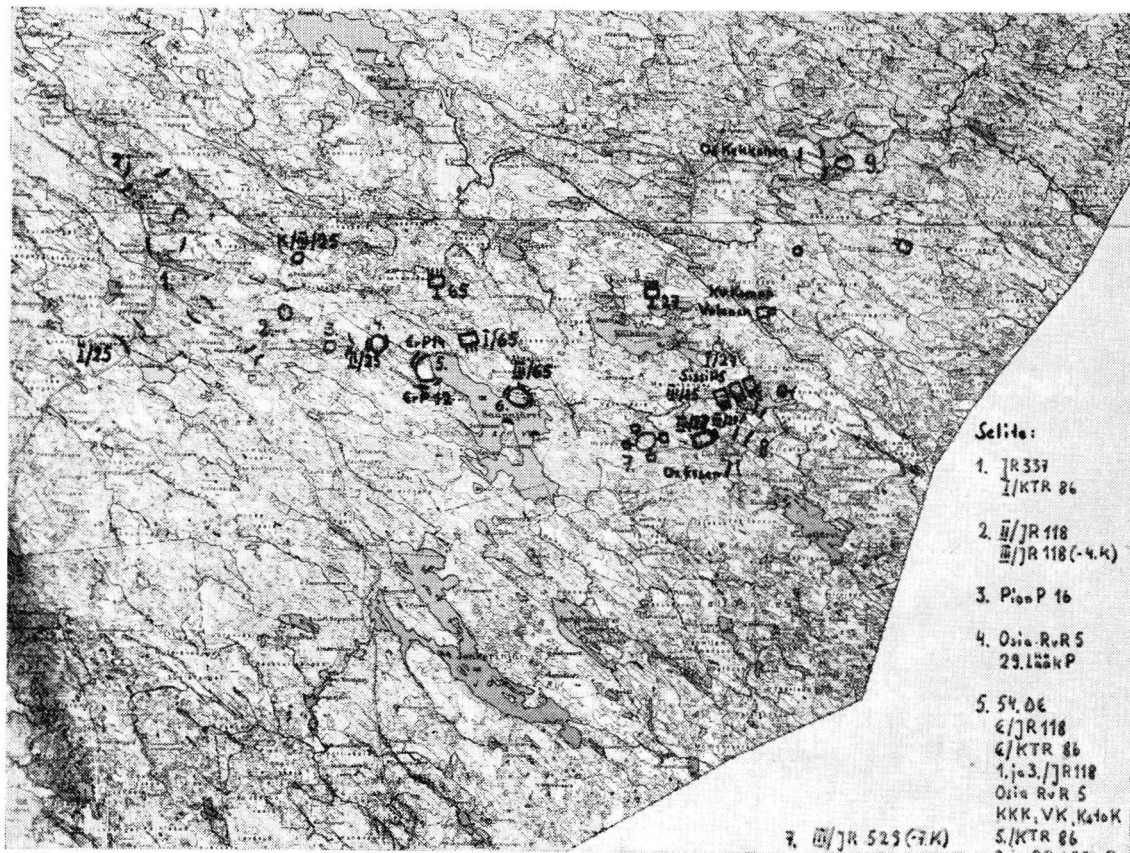
13. 3. 1940 ryhtyivät venäläiset vielä kiivaisiin hyökkäyksiin Kau-  
voa, Repolaa, Harjuniemeä, Vahvaniemeä ja Keihäsniemeä vastaan,  
mutta klo 11.00 ne päättyivät.

Viipurin koillispuolella ei II AK:n puolustus Talissa kestänyt, vaan  
venäläisten 123.D murtautui 5. 3. 1940 puolustusasemaan, syvensi mur-  
toa 6. 3. 1940 ja 7. 3. 1940 sekä aloitti 8. 3. 1940 uuden, voimakkaan  
hyökkäyksen. Tämäkin menestyi ja 10. 3. 1940 olivat venäläiset Leiti-  
mojärven etelärannalla. Täältä he aloittivat 11. 3. 1940 jälleen hyök-  
käyksen, joka suuntautui I ja II AK:n saumaan. 12. 3. 1940 työnsivät  
venäläiset 123.D:n joukot suomalaisia yhä taaksepäin, ja rauhan tul-  
lessa olivat II AK joukot täällä Kärstilänjärven pohjoispuolella Køl-  
hissä, Linnavuorella, Hiikhalliolla ja Murokalliolla sekä täältä itään  
Leitimojärven pohjoisrannalla. I ja II AK:n, RR:n sekä HR:n opera-  
tiivinen tilanne on kuvassa 4.

#### 4. Rannikon joukot

Joukot olivat Merivoimien (MeV) komentajan kenrm L V Val-  
veen johdossa.

Venäläisten Viipurinlahden operaatioon liittyvinä alkoivat sitomis-  
hyökkäykset Suomenlahdella jo 25. 2. 1940 Suursaaresta. Ne jatkuivat



Kuva 4 I ja II AK:n sekä RR:n operatiivinen tilanne 13. 3. 1940

3. 3. ja 4. 3. 1940 Isokalastajan, Huovarin ja Lupin suunnilla aiheuttaen tilapäismenestyksillään MeV:ien jalkaväkijoukkojen siirtoja uhanalaisille alueille. Mm siirrettiin Pataljoona Aaltonen Paation saariryhmiin sekä I ja II Suojeluskuntapataljoona Virolahden niemiin ja Virolahdelle, III Suojeluskuntapataljoona Klamilaan ja Osasto Ståhlberg Inkeröisiin. Lopputuloksena oli, että Isokalastaja jäi venäläisille. Taisteluihin osallistuneiden rannikkolinnakkeiden osuus oli erittäin suuri sekä Viipurinlahdella että Suomenlahden rannikolla.

### 5. Ilmapuolustusjoukot

Suomalaisten ilmapuolustusta johtivat kenrmi J F Lundqvistin Ilmapuolustuksen esikunta (IPE) ja Päämajan ilmavoimatoimisto. Maaliskuun alkaessa oli ilmavoimien toiminta keskitettävä melkein kokonaan Karjalan kannakselle ja Viipurinlahdelle, jonne iskuvoimaa kerättiin ottamalla Lounais-Suomesta melkein kaikki hävittäjät. Ilmatoiminta suunnattiin tiedusteluna ja siihen liittyvinä hyökkäyksinä maamaaleja vastaan Vuosalmelle ja Viipurinlahdelle. Hävittäjät suunnattiin maataistelulentoihin jääalueilla tapahtuviin siirtoihin ja kuljetuksiin. Samoin keskitettiin tänne pommitushyökkäykset ympäri vuorokauden jatkuvina.

Ilmatorjuntajoukkoja johti ev F Helminen. Joukkojen ryhmitys pysyi suurin piirtein samana koko sodan ajan. Helmikuussa voimistui ilmatorjunta lukumääräisesti, mutta ennen kaikkea laadullisesti. Ilmatorjuntajoukot joutuivat pääasemasta luopumisen jälkeen melkein jatkuvasti taistelemaan kuljetuksiamme ja siirtojamme ahdistavia venäläisiä ilmavoimia vastaan. Säkkijärvestä tuli uusi torjunta-alue sodan viime vaiheissa.

## B JOUKKOJEN VAHVUUDET JA KUNTO

### 1. Taisteluihin sitoutuneet joukot

En käsittele taistelujoukkojen vahvuuksien kehitystä yksityiskohdaisesti. Kokonaisvahvuutta alensivat tappiot hiljalleen, ja ne kohdistuivat raskaimpina jalkaväkeen ja kenttätykistöön, jonka taidollisesti korkealuokkainen henkilöstö kului vähitellen.

Saapunut täydennys ja haavoittuneiden paluu joukkoihin estivät vajauksen nousemasta puolustusta romahduttaviin lukuihin. Laajan itärintaman eteläsiivellä alettiin olla yhtäaikaisen torjunnan ja tuhoamisen onnistumiseksi joukkojen minimivahvuudessa, mutta kunto kesti ja henkisiä voimavaroja pitivät yllä suuret tuhoamisvoitot. Kannaksen armeijan ja siihen liittyvän Haminan ryhmän kaistoilla muodostivat rintaman leveneminen ja vahvuuden aleneminen vakavan uhan. III AK:n kaistalla on kestäkyvyn taustana selvästi onnistunut torjunta sodan alusta alkaen. Länsi-Kannaksella ja Viipurinlahden luoteisrannalla taistelleet joukot sen sijaan alkoivat jo lähetyä jatkuvien raskaitten hyökkäysten johdosta kestäkykynsä rajoja.

## 2. Reservit

### a. Joukkojen reservit

Suoraan Päämajan alaisten yhtymien reservit

Operaatioryhmä SFR:llä ei ollut varsinaista omaa reserviä.

Taisteluosastoilla oli komppanian ja SFK:lla pataljoonan vahvuinen reservi. SFR:n III ryhmä (patl) oli vähitellen saapumassa uutena joukkona Kemijärvelle.

Samoin ei P-SR:llä ollut varaa pääreservin pitoon. Eri taisteluosastoilla oli n komppanian vahvuiset osastot tiedustelua ja vastahyökkäyksiä varten. Kuhmon alueella oli 13. 3. 1940 irti 2 pataljoonaa, mutta nekin valmistautumassa hyökkäykseen ja vastahyökkäykseen.

RT:n reservi supistui eri suuntiin reservikomppanioihin sen jälkeen, kun se oli 1. 3. 1940 ja 9. 3. 1940 joutunut siirtämään 2 pataljoonaa kaistansa ulkopuolelle.

IV AK:n käynnissä olevat taistelut ja Karjalan kannakselle suoritettut joukkojen siirrot kärjistikivät reservikysymyksen äärimmilleen. Kollaarjoelle riitti 13. 3. 1940 vain pataljoona ja Kitelän—Uomaan suunnallekin vain yhteensä rykmentti.

KanA:n tärkeällä kaistalla olisi tarvittu kipeästi tuoreita ja voimakkaita reservejä. Voimia ei kuitenkaan liiennyt, vaan alakaistoilla pyrittiin hallitsemaan tilannetta kaistajärjestelyin ja irti saatavin yksityisin pataljoonin. 20. 2. 1940 oli KanA:lla Viipurissa vielä reservidivisioona

(3.D), joka samalla suoritti linnoittamistöitä. Maaliskuussa olivat senkin rykmentit jo sirotellut taisteluihin.

13. 3. 1940 oli KanA:n armeijakuntien takana vastahyökkäyksiä ja puolustuksen vahventamista varten joukkoja seuraavasti:

III AK:lla	8 patl	+ 1 kompp
I AK:lla	2 —,—	+ 1 —,—
II AK:lla	10 —,—	
RR:llä	7 —,—	+ 1 —,—
HR:llä	6 —,—	

Näistäkin oli koossa vain 1 kokonainen rykmentti, muut joko rykmenttien tai itsenäisiä pataljoonia tai komppanioita.

#### b. Päämajan omat reservit

Sodan loppupuolella 6. 2. 1940 otti Ylipäällikkö reservikseen KanA:lta RPr:n, joka siirrettiin Lappeenrantaan. 11. 2. 1940 se alistettiin IV AK:lle. 19. 2. 1940 määräsi Ylipäällikkö reservikseen LR:n päävoimat, jotka irrotettiin SFr:n kaistalta Rovaniemelle. 1. 3. 1940 alistettiin nämä paitsi III/JR 40 ja VII/KT-Pr RR:lle. 4. 3. 1940 otti Päämaja RPr:n (— JP 1) käyttöönsä, mutta alisti sen jo 7. 3. 1940 HR:lle, samana päivänä alistettiin myös III/JR 40 ja VIII/KT-Pr HR:lle. 9. 3. 1940 otti Ylipäällikkö käyttöönsä MeV:lta Ahvenanmaalta PPP 8:n, joka siirrettiin Laukkalaan. Sodan loppuvaiheissa 9. 3. 1940 siirrettiin PM Kotijoukkojen 13 koulutuspataljoonaa Kymin—Korian—Taavetin—Virolahden alueelle ja alisti jo samana päivänä näistä 3 pataljoonaa HR:lle. Näin oli PM:lla sodan lopussa reservinään sotakokemusta puuttuvat, mutta tuoreet ja nuorta intoa täynnä olevat PPP 8 ja 10 koulutuspataljoonaa.

### C KÄYTTÖMATERIAALI

#### 1. Taisteluvälineet

##### a. Aseistus

Joukkojemme saama aseistus oli jo sotaan lähdettyä osittain vanhentunutta ja kirjavaa sekä puutteellista. Sodan vaatimaa täydennystä ei kotimainen aseiteollisuus pystynyt läheskään tyydyttämään.

vaan olimme melkein kokonaan ulkomaisten asehankintojen varassa, jotka edelleen lisäsivät asekirjavuutta.

Jalkaväen pääaseena oli kivääri (kal 7,62 mm), ruotsalaisilla ja osalla uusia taistelujoukkoja oli Mauser-kivääri (kal 6,5 mm). Konepistoolia oli 13. 3. 1940 vain 4704 kpl, pikakivääreitä 11647 kpl ja konekivääreitä 3475 kpl (kal 6,5, 7,62, 7,7, 7,9 ja 8,0 mm), asemalleja vielä enemmän. Panssarintorjunta-aseistuksemme kärsi suurta asepuutaa. Joukoilla oli 161 unkarilaista (kal 8,14 mm), englantilaisia (kal 13,97 mm) ja 150 amerikkalaista (kal 14,0 mm) panssarintorjuntakivääriä, 216 erimallista panssarintorjuntatykkiä (kal 37 mm) sekä 40 ranskalaista (kal 25 mm), 10 ranskalaista (kal 45 mm) ja venäläisiä (kal 45 mm) panssarintorjuntatykkeitä. Jalkaväen ainoana kaarituliaseena oli kevyt kranaatinheitin (kal 81 mm); niitä oli sodan päättyessä vain 788 kpl.

Kenttätykkiaseistuksemme oli myös erittäin kirjavaa. Päämajan tykistökomendantin ampumatarvikeilmoitusten mukaan on ampumatarvikkeita lähetetty kaikkiaan 24:ä eri mallia oleville tykeille. Päätyypimme olivat kevyt kenttäkanuuna (kal 76 mm) ja kevyt kenttähau pitsi (kal 122 mm). Tämän kalustoiset patteristot alkoivat sodan lopun lähetessä olla poistoasteelle ammuttuja. Putkiräjähdykset vähensivät 76 K-mallista kalustoa vielä melkoisesti. Täydennykseen saatiin 29. 2. —13. 3. 1940 joukoille asti mm de Bange-kanuunoita m/77: 44 kpl, mutta kalusto oli vanhaa. Rannikkotykistömme aseistus ei ollut tarkoitettu sellaiseen tulitoimintaan, mihin se talvisodassa yleensä joutui. Ilmatorjuntatykistömme kalusto lisääntyi sodan lopulla sekä lukumäärältään että laadultaan. Uusi kalusto mahdollisti mm 12. 3. 1940 alkaen divisioonien ilmatorjuntakonekiväärikomppanioiden aseistamisen 20 mm:n aseilla.

#### b. Ampumatarvikkeet

Rintaman piteneminen ja kiihtynyt taistelutoiminta aiheuttivat ampumatarvikekulutuksen jatkuvan suurenemisen. Varsinkin kevyen kenttätykistön osalta se kohosi entistä enemmän, kuten taulukosta 1 ilmenee.

	10.—13. viikko	14. viikko	15. viikko
Kiv patr	5.090.000	5.740.000	5.330.000
Kp patr	894.000	1.300.000	1.230.000
Psttki ls	4.000	2.700	3.200
Kvkrh ls	27.500	30.400	32.800
Kvkan ls	31.300	30.412	50.000
Kvhp ls	4.600	6.751	14.000
Rskan ls	1.240	1.130	810
Rshp ls	2.370	763	1.150

Taulukko 1: Viimeisten sotaviikkojen a-tarvikkeiden keskiarvokulutus

Seuraavasta taulukko 2:sta puolestaan käy selville, että joukoilla oli riittävästi kiväärikaliiperisten aseiden a-tarvikkeita. Sen sijaan alkavat kevyen kranaatinheittimen laukaukset arveluttavasti vähetä. Kenttätukikistön a-tarvikkeet kuuluivat myös uhkaavasti. Keveiden tykkien laukaukset osoittavat 1. 3.—13. 3. 1940 välisenä aikana n 20 000 kpl:n vähennystä joukoilta ja hallussa oleva määrä vastasi entisen kulutuksen mukaan noin viikon tarvetta.

Sotatoimiyhtymät, joukot ja varikot	Kiv-, pk- ja kkpatr	Kiv-, pk- ja kkpatr	Kppatr	Krh ls	76 K/ 122 H	105 K/34/ 152 H/10
	6,5	7,62	9,00	81		
	1000 kpl			Kpl		
1. Joukot ja yhtymät	10266,1	95705,2	12491,2	51282	33107/ 5340	2036/ 1875
2. Matkalla yhtymille	3427,7	4289,8	1577,9	18500	11100/ 2020	—/—
3. Keskityskuljetukset	—	1482,0	202,0	1440	—/—	—/—
4. PM:n kuljetusjunat	—	1482,0	170,0	1440	—/—	—/—
5. PM:n AKV 2	—	261,0	285,0	1003	2800/ 720	—/864
6. Varikoissa 13. 3. 40	423,4	24207,3	5928,8	67900	11161/ 800	1635/ 885
7. Yhteensä 13. 3. 40	14117,3	127427,3	20654,9	140562	58168/ 8870	3671/ 3624

Taulukko 2: a-tarviketilanne 13. 3. 1940 klo 24.00



## 2. Taloushuolto

Elintarvikkeista ei ollut puutetta. Niinpä pystyttiin taistelujoukoissa pitämään jo 17. 10. 1939 vahvistettu sotamuona-annos II (mm. tupakka) voimassa koko sodan ajan. Sen 4150 kaloria riitti täysin tyydyttämään henkilöstön kaloritarpeen. Rehuja oli riittävästi.

Varustilanne parani sodan lopun lähetessä. Varusteissa oli tietenkin kirjavuutta, mutta huomattavimmat puutteet koskivat vain lumipukuja ja teräskypäriä.

## 3. Lääkintä- ja eläinlääkintähuolto

Viimeiset taisteluviikot asettivat joukkojen lääkintähenkilöstön ja ensi asteen hoitopaikat kovalle koetukselle. Tappiolukuja esittää seuraava taulukko 3.

	5.—9. viikko	10.—13. viikko	14. viikko	15. viikko
Kaatuneita	4 x 564	4 x 1227	1678	1514
Haavoittuneita	4 x 1124	4 x 2978	5315	5377
Kadonneita	4 x 74	4 x 75	362	28
Yhteensä	4 x 1762	4 x 4280	7355	6919

Taulukko 3: Tappiolukuja sodan eri viikoilta (kesklarvo)

Luvut olivat silloisten olosuhteiden aikana nopeasti laskettuja, ja tilastollisen päätoimiston v 1945 suorittama laskelma osoittaa, että kaatuneita oli 24120 ja kadonneita 803. Sotasairaaloissa oli 13. 3. 1940 vielä vapaana 3185 potilaspaikkaa.

Hevosten kokonaistappiot olivat 13. 3. 1940 mennessä 2368 kuollutta, 3980 haavoittunutta ja 177 kadonnutta kokonaisvahvuudesta, joka oli 62000. Eläinlääkintähuollon välineet olivat riittävät ja melko monipuoliset.

## 4. Kuljetusvälinehuolto

Moottoriajoneuvokannassamme vallitsi suuri kirjavuus. Kun tuonti oli sodan aikana vähäinen, aiheuttivat viimeisten täydennysyksiköiden perustamiset suuria vaikeuksia. Joukkojen hallussa olevat moottoriajoneuvot olivat jo hyvin kuluneita. Tykistö kärsi auto- ja traktori-

pulaa. Varaosatäydennys ja autojen korjaus oli automerkkiruhsauden vuoksi hankalaa. Polttoaineita kulutti kenttäarmeija n  $\frac{1}{3}$  maan koko kulutuksesta ja sille oli niitä vielä tarpeeksi.

Kuormastovälineitä oli riittävästi, vain kenttäkeittimistä oli puutetta uusien yksiköiden osalta.

### 5. Pioneeri- ja viestimateriaali

Suurin puute oli pioneerimateriaalin kohdalla panssarimiinoista. Joukkojen pioneeriyksiköille riitti tarpeeksi työräjähdyksaineita ja silloisiin oloihin myös piikkilankaa.

Viestiyhteydet olivat pääasiallisesti johdinlinjojen varassa, ja niiden vikapartiointiin sekä uusien rakentamiseen oli materiaalia. Radiokalustomme oli suorastaan mitätön eikä joukoilla ollut kalustoihin tarvittavia varaosiakaan riittävästi; paristoja oli tyydyttävästi.

### D MAASTO- JA LINNOITTAMISKYSYMYKSET

Pitkä itärintamamme oli kauttaaltaan metsäistä ja vähäteistä aluetta. Laajat, asumattomat ja vaikeakulkuiset erämaat suosivat puolustajaa. Sodan loppuvaiheen asemat oli kenttälinoitettu joko jo ennen sotaa tai taisteluiden aikana. Näiden takana ei yleensä ollut muita linnoitettuja asemia.

Kannaksen armeijan joukot taistelivat itäosassa varsinaisessa pääasemassa Vuoksen varrella. Laitteet olivat kärsineet pahoja vaurioita varsinkin Taipaleessa, jossa oltiinkin jo kenttälinoitetussa tukiasemassa.

Länsiosassa Karjalan kannasta oltiin melko vaikeakulkuisessa ja yhä vaikeammaksi muuttuvassa maastossa, mutta pääosalta rintamaa linnoittamattomissa asemissa. Vasta Viipurin koillispuolella Kärstilänjärveltä länteen oli jossain määrin kenttälinoitettua puolustusasemaa. Viipurin lähiympäristössä olivat joukot osittain kanta- ja osin kenttälinoitetussa taka-asemassa.

RR:n ja HR:n kaistoilla muuttuu maasto rannikolta pohjoiseen vaikeakulkuiseksi ja metsäiseksi. Taisteluissa olevat joukot olivat käytännöllisesti katsoen linnoittamattomissa puolustusasemissa, joissa lisäksi kalliainen maaperä vaikeutti kaivautumista.

PM:n pioneerikomendantin alaisen linnoitustoimiston johtamana suoritettiin selustassa laajoja linnoittamis- ja estetöitä sekä rakennettiin uusia teitä ja lentokenttiä. 13. 3. 1940 oli vapaaehtoista työvoimaa ja työvelvollisuuslain perusteella palvelukseen kutsuttuja töissä keskimäärin 17000 miestä, joista ruotsalaisia 690 ja norjalaisia 240.

Töitä suoritettiin Virolahden—Luumäen—Saimaan—Joensuun linjalla eli L-linjalla, Viipurin—Käkisalmen linjalla sekä Rautjärven—Hiitolan linjalla kolmen yli-insinööripiirin johdossa. Viipurin ja Käkisalmen alueiden työt ehtivät lähelle valmistumisvaihettaan ennen taisteluiden siirtymistä Viipuriin.

### E VUODENAJAN VAIKUTUS

Pahimpana hahtana on pidettävä poikkeuksellisen ankaraa kylmyyttä. Lämpötila laski jopa  $-40^{\circ}$  C:een, Itä-Suomessa sen allekin. Tällainen kylmyys aiheutti vesistöjen ja soiden jäätyminen raskastakin sotakalustoa kantavaksi. Jää muodostui meressäkin n 60 sm:n vahvuiseksi, ja venäläiset pystyivät tukemaan jäitse hyökkääviä jalkaväkidivisiooniaan voimakkain panssarivaunuosastoin laajoilla alueilla.

Jäättilanne tarjosi lisäksi jatkomahdollisuuksia, sillä jäälle avatut huoltotiet turvasivat huollon keskeytymättömän kulun. Paksut jäät mahdollistivat myös lentokenttien rakentamisen järville lähelle rintamaa. Näin pystyivät venäläiset lisäämään saattohävittäjiensä toimintasädetä jopa Tampereelle asti sekä suorittamaan melkein yhtäjaksoista jalkaväen tukemista, tykistön lentotähysteistä tulenjohtoa ja tiedustelulentoja. Yleensä selkeä sää suosi myös tulenjohtamista kiintopalloista. Alle normaalin jäänyt lumipeite helpotti yleensäkin venäläisten joukkojen maastoon siirtymistä kaikkien aselajien osalta Kaakkois-Suomessa.

Alhaisesta lämpötilasta oli hyötyäkin suomalaisille. Venäläiset kärsivät siihen tottuneinakin vakavia menetyksiä paleltumisina, koska heiltä puuttuivat teltat. Itä- ja Pohjois-Suomessa paksu lumipeite esti panssarivaunujen maastoon siirtymisen. Lumi hidasti yleensä sulkettomia venäläisiä joukkoja. Suomalaiset pystyivät näin ollen paremman talviliikkuvuutensa ansiosta tarpeeksi ajoissa vastatoimenpiteisiin. Tämä on todettavissa itärintaman lisäksi myös venäläisten mantereelle pääsyn jälkeen Viipurinlahdella.

## F YHDISTELMÄ TAISTELUJOUKKOJEN TILASTA

Talvisodan viimeisten viikkojen operatiivinen kehitys oli hyvin erilainen eri rintamilla ja se päättyi myös eri tavoin. Pitkällä itärintamalla olivat venäläisten voimat huomattavasti heikommät kuin Karjalan kannaksella, mutta samoin olivat omatkin joukkomme. Kuitenkin pystyimme koko itärintaman pituudelta tasaveroiseen vastukseen loistavien alkumenestyksien jälkeenkin. Rintaman rikkonaisuus, talviliikkuvuudeltaan erinomaisen operaatiokelpoisille joukoillemme sopivan runsasluminen korpimaasto ja metsätaistelukoulutuksemme olivat ne perussyyt, joiden avulla pääsimme tuloksiin. Nämä edut meillä oli sodan päättyessäkin, eikä joukkojen vahvuuden pieni alentuminen ja kaarituliaseiden vähäinen tukemismahdollisuus pystynyt alentamaan henkisesti korkeakuntoisten, joskin väsyneiden joukkojen taistelusuorituksia. Itärintamalla oli varaa antaa myötenkin. Toisaalta oli suuri osamenestys Kuhmossa vain ehkä päivän parin asia.

Karjalan kannaksella oli molemminpuolinen sodan painopiste. Täällä pystyivät venäläiset maaston ahtaudesta riippumatta kehittämään voimakkaita massahyökkäyksiä. Joukkomme sopeutuivat aukottoman rintaman puolustustaisteluihin varsin nopeasti ja tehokkaasti.

Suomalaisilta puuttuivat täällä itärintaman edut. Sen sijaan käyttivät venäläiset pakkasta ja vähälumista tasaista maastoa täysin määrin hyväkseen. He pääsivät levittämään jalkaväkensä avuksi panssarivaunujoukkonsa ja moottoroidun tykistönsä jälle ja soille sekä etsivät näin suomalaisten puolustuksessa heikot kohdat, joihin painopiste siirrettiin. Taistelutoiminnalle välttämätön huolto suoriutui vaikeuksistaan vähälumisessa maastossa, johon se normaalitalvina olisi ehkä juuttunut. Maaliskuun ajan pyrkivät venäläiset Viipurin alueen valtaamiseen päävoimineen yrittäen samalla sitoa kummankin sivustan joukot. Painopistesuunnissa taistelivat joukkomme etupäässä vaihdotta ja saivat äärimmäisen niukaksi säännöstelltyä tykistön tukea. Panssarintorjunta-aseistuksen vähyyden vuoksi onnistui venäläisten yhä uudelleen työntää massatykistönsä tulen tukemat divisioonat suomalaisten aseisiin. Murtojen jälkeen ei menestystä kuitenkaan pystytty käyttämään hyväksi. Syinä olivat todennäköisesti jatkojärjestelyt, mut-

ta maaston vaikeutuminen ja tiestön harvalukuisuus lisäsivät hidastumista. Joukkojemme siirrot murtoalueiden ympärille takasivat sen, että yllätystä ei tullut. Rintaman murtuminen ei ollut ainakaan hetken asia. Viipurin molemmin puolin ei sekasortoa ollut odotettavissa, sillä siirtymiseen oli jo varauduttu.

Ratkaisevaan käänteeseen eivät suomalaiset enää pystyneet, se olisi vaatinut kokonaan toisen suuruusluokan voimia, kuin meillä oli sillä hetkellä. Sen sijaan tuntuu liian pessimistiseltä ajatus, että joukot eivät olisi kyenneet taisteluun kuin muutaman päivän. Olihan suomalaisten liikkumis- ja operaatiokyky yhä vaikeutuvassa maastossa sittenkin vastustajaa parempi. Taistelut olivat aiheuttaneet vahvuuden vähene- mistä, ja torjuntaan tarvittavat ampumatarvikkeet olivat kenttätykis- töltä vähissä. Venäläisten hyökkäys ei vielä osoittanut voimattomuuden merkkejä, mutta tämä ei ollut vielä odotettavissakaan. Viipurin alue, nimenomaan ensimmäinen maailman tuntema kaupunki Viipuri oli valtaamatta. Suomalaiset olisivat varmasti joutuneet lähipäivinä siitä luopumaan ja oikaisemaan rintamaansa. Edellytyksiä tällaiseen oli, ja lienee todennäköistä, että jos Viipurin alue olisi jätetty tähän- astisen taistelusitkeyden mukaisesti, olisi venäläisten hyökkäykseen syntynyt tauko. Helsinkiin marssista oli varmasti jo luovuttu! Tämä aika olisi voitu käyttää uudelleenjärjestelyihin ja lepoon. Vaihtoihin käytettävissä oli noin divisioonan vahvuinen koulutuspataljoonareservi. Tilanteen muuttamiseen meille edullisemmaksi ei ollut edellytyksiä, mutta vakauttamiseen Viipurin ympäristöalueilla ja Vuosalmella oli.

## II PUOLUSTUSKYVYN MUUT TEKIJÄT JA NIIDEN TILA

### A TÄYDENNYSMÄHDOLLISUUDET

#### 1. Henkilöstö

##### a. Oma väestöemme

Puolustusvoimiin kuului 5. 2. 1940 kaikkiaan 361925 henkeä eli 9,3 % koko kansastamme. Helmikuusta lähtien jouduttiin ottamaan lisää väestön sotakelpoisia miehiä asepalvelukseen. Tappioiden täydentä- mistä varten määrättiin ensinnä nostoväen I luokan ikäluokat 1899—

1894 astumaan palvelukseen. Näistä kertyi 36554 miestä. Samanaikaisesti osoittavat kenttäarmeijan maavoimien vahvuudet n 39000 miehen vajausta. Nostoväen II luokkaan kuuluvista, vuosina 1919—1897 syntyneistä hyväksyttiin kutsunnoissa palvelukseen A-miehinä 51757 ja B-miehinä 19503. V. 1939-kutsunnoissa hyväksytyt 29918 miestä astuivat palvelukseen 15. 2., 18. 2. ja 26. 2. 1940. Aikaisemmin lykkäystä saaneita oli 17. 1. 1940 palvelukseen astuneissa koulutettavina 4101 miestä. 11. 3.—30. 3. 1940-kutsuntojen perusteella astui 7 vrk:n kuluttua tarkastuksista 19-vuotiaita palvelukseen 27629 miestä. 4. 3. 1940 oli Kotijoukkojen rintamakelpoisen henkilöstön määrä 42458 miestä. Maaliskuussa sai kenttäarmeija 5200 miehen täydennyksen.

### b. Ulkomaiden osuus

Vapaaehtoiset ruotsalaisjoukot olivat tärkein osa ulkolaisesta henkilöstöavusta. Numerotiedot käyvät ilmi seuraavasta taulukosta:

Kansallisuus		Karjalaisia	Ruotsalaisia	Norjalaisia	Tanskalaisia	USA:n suomalaisia	Unkarilaisia	Muuta kansallisuuksia
Pvm	Henkilöstö							
1. 3. 40	u	8	232	5	31	4	18	26
	au	27	1381	11	56	46	10	6
	m	233	5420	542	632	252	313	86
	yht	268	7033	558	719	302	341	118
7. 3. 40	u	—	233	6	36	6	25	18
	au	28	1699	12	79	48	50	5
	m	254	5480	538	703	250	265	102
	yht	291	7412	556	823	304	340	125
17. 3. 40	u	—	244	7	35	4	26	25
	au	—	1856	56	96	25	50	7
	m	—	5965	603	813	87	268	228
	yht	—	8065	666	944	116	344	260

Taulukko 4: Ulkomaalaisten vapaaehtoisten vahvuudet 1. 3., 7. 3. ja 17. 3. 1940

Ylläolevasta taulukosta käyvät selvästi ilmi vapaaehtoisjoukkojen mahdollisuudet. Ruotsalaiset vastasivat leveästä kaistasta Pohjois-Suomessa, norjalaiset olivat heidän mukanaan. Tanskalaiset valmistautuivat lähtemään rintamalle Oulusta, mutta eivät ehtineet ennen rauhan tuloa. Lapualle oli koottu 26 eri kansallisuutta oleva Osasto Sisu, mut-

ta sekään ei kerinnyt rintamalle. Unkarilaisia tuli maahan yksi hyvin koulutettu pataljoona luvatusa 5000 miehestä, mutta rauha ehti ennen heidän pääsyään rintamalle.

## 2. Aseistus ja ampumatarvikkeet

### a. Kotimainen täydennys

Aseteollisuutemme oli Talvisodassa ylivoimaisen tehtävän edessä. Valtion tykkitehdas, Tikkakoski Oy, Lokomo Oy, Sako Oy ja Tampereen Pellava- ja Rautateollisuus Oy:n konepaja (Tampella) työskentelivät korkeapaineen alaisina koko sodan ajan. Tulokset: 500 tarkkuuskivääriä, 400 konepistoolia, 70 konekivääriä, 16 37 mm:n psttkiä, 2 120 mm:n kranaatinheitintä I koe-eränä huhtikuun loppuun mennessä valmistuviksi lasketuista 120 kpl:sta. Lisäksi tulevat kunnostetut sotasaalisaseet: 8 45 mm:n psttkiä ja KTR 21:lle 76 K-kalusto, 181 pikakivääriä ja mm 59 kevyttä panssarivaunua.

Ampumatarviketuotantomme pystyi täydentämään omien kiväärikaliiperisten asetyyppiemme patruunankulutuksen. Tykistön ja kranaatinheittimistön syyttimiä valmistettiin, mutta tuotanto ei vastannut tarvetta. Krhstön kuluttaessa loppuvaiheissa n 30000 laukausta viikossa oli valmistus vastaavasti kyllä 6000 laukausta päivässä, mutta näihin vain 1200 syyttintä. 10. 3. 1940 olivat kaikki PM:n varikoissa olevat 36600 kvkrh:n ammusta ilman syyttimiä. Kriisi vältettiin, kun ulkomaiset myöhässä olevat syyttimet saapuivat 12. 3. 1940. Varikko-tilanne 13. 3. 1940: 76 K-kanuunoita 7 kpl, 122 H-hauptseja 1 kpl, 81 krh 244 kpl, kp vain 12 kpl, pk/26 203 kpl, kk 09 ja 09/32 97 kpl, 37 mm:n psttykkejä 12 kpl.

### b. Ulkomaiset hankinnat ja sotasaalis

Saimme yleensä ostojen perusteella aseita ja a-tarvikkeita ulkomailta. Aseet olivat vanhanaikaisia ja kuluneita sekä vaikeita käsitellä. Asehankintojen ansiosta oli maahamme tulossa runsaastikin aseita ja a-tarvikkeita, joten kalustotilanne ja tulitoimintaan tarvittavat a-tarvikemäärät olisi voitu pitää kohtuullista kulutusta vastavina. Sotasaaliskalusto oli nykyaikaista, mutta joutui joukkojemme haltuun yleensä särkyneenä ja vaati korjauksia. Määrät olivat varsin huomattavat, kuten seuraava taulukko osoittaa.

Materiaali	1. 2.—13. 3. 1940					Helmikuuhun mennessä	Yhteensä
	SFr (LR)	P—SR	RT	IV AK	Kan A		
Kv hp	—/—	—/—	—/—	—/—	—/—	36/—	36/—
Kv kan	—/—	5/15	1/—	63/8	1/—	75/44	145/67
Kv krh	—/—	48/5	—/—	41/—	15/141	50/29	149/175
Psttki	—/—	11/—	4/—	39/1	4/234	91/37	149/272
Kk	4/—	102/20	14/3	130/—	645/727	872/88	1768/838
Pk	94/6	571/10	47/—	442/—	899/563	1023/75	3076/654
Kp	4/—	88/—	7/3	33/—	73/28	34/1	239/32
Kiv	781/130	1149/—	618/7	7133/—	8370/4425	15586/323	33631/4885
Psv	—/19	—/17	—/3	4/154	1/1363	138/613	143/2312
Psa	—/—	17/—	—/2	10/13	—/—	12/10	39/25
Ka	—/—	—/27	1/1	—/—	—/—	386/151	458/475
Tr	—/—	—/1	—/—	32/8	—/—	—/—	32/9
Kktn	—/—	—/2	—/—	14/70	—/—	12/5	26/77

Taulukko 5: Talvisodan sotasaalista

(Huom kauttaviivan vas puolella vallatut ja selustaan kuljetetut, oikealla puolella tuhotut omalla tai vih alueella)

### 3. Muu materiaali

Eri varikkojen tilanne sodan päättymisen jälkeen osoittaa, että mm vaatetus- ja varusesineitä oli n 25000 miestä varten, mutta jo 10. 4. 1940 mennessä määrät olivat kaksin- jopa kolminkertaistuneet. Elintarvikkeista ja rehusta ei ollut puutetta. Viestivälineiden kohdalla oli jatkuva puute radioista, jota osoittaa se, että 15. 3. 1940 oli viestialan varikoissa mm vain 10 C-radiota. Radioiden putki- ja paristotilanne oli sentään melko hyvä.

### B SOTATALOUDELLINEN ASEMA

Teollisuutemme tuotanto ei yksinään riittänyt pitämään kulutusta tasapainossa. Lisäksi raaka-aineista jouduttiin ulkomailta tuottamaan metallit, kumi, erilaiset kemikaalit ja tekstiiliteollisuuden raaka-aineet. Ravintoalalla tultiin yleensä oman maan tuotteilla toimeen.

Työvoimasta ei ollut puutetta, naisia käytettiin varsinkin vaihe-työssä.

Voimalaitoksemme pystyivät täysin tyydyttämään teollisuuden energiatarpeen ja säilyivät myös pommitusvaurioilta. Harjavallan suurvoimalaitos ehti valmiiksi juuri ennen sotaa.



Elintarvikkeista ja nautintoaineista ei esiintynyt puutetta. Säännöselyn alaisia olivat vain sokeri, kahvi ja liha.

Sodankäynnin kustannusten johdosta kasvoivat valtion menot moninkertaisiksi. Samaan aikaan alkoivat tulolähteistä ehtyä tullitulot, leimaveron tuotto ja metsätalouden nettotulo. Vastapainoksi korotettiin tuloveroa 20 % ja omaisuusveroa 50 %, lisättiin ns vanhojenpoikien vero kaksinkertaiseksi, otettiin käytäntöön suhdannevero, korotettiin tupakan, makeisten ja virvoitusjuomien valmisteveroa, otettiin jälleen käytäntöön tulitikkuvero, hyväksyttiin sokerinvalmistevero ja kahvinmyyntivero sekä korotettiin väki- ja mallasjuomien verotusta. Samaten korotettiin rautatie- ja postimaksuja. Kuitenkin oli turvaututtava luotonottoon. Valtio otti kolme ulkomaista lainaa, yhteensä 1862,4 miljoonaa markkaa, joista mainittakoon mm ns Fatcona-dollariluotto. Suurin osa sotakustannuksista peitettiin lyhytaikaisella luotolla. Sen määrä, joka v 1939 oli 757,4 milj mk, nousi 9976,8 milj mk:aan. Valtion kokonaisvelka oli v:n 1940 päättyessä 17157,2 milj mk, mikä vastasi 5620,1 milj mk v. 1939. Valtion varsinaisista menoista, jotka olivat v 1940 yhteensä 17479 milj mk, oli puolustusmenojen osuus 13411 milj mk sen ollessa v 1939 vain 3196 milj. mk.

Rautateillä muodostivat sotilaskuljetukset liikenteen pääosan. Eвакуointikuljetukset Vuoksenlaakson teollisuusalueelta ja Viipurista jatkuivat toissijaisina. Kalustosta oli vetureita korjattavana lähes 100 kpl eli n 1/4 koko tehokkaasta tavaraveturikannasta.

Uusien joukkojen siirrot sekä linnoitustyömaiden siirtäminen taemmaksi suoritettiin etupäässä autoilla. Koska USA:sta tilatuista 5886:sta kuorma-autosta oli 124 kpl saapunut 5. 3. 1940 vasta Bergeniin, oli tultava toimeen vanhalla, perin kuluneella autokannalla.

Polttoaineita oli varastoissa sodan päättyessä n 21500 tonnia, mikä olisi viimeisten viikkojen kulutuksen (n 1700 tonnia) mukaan laskien riittänyt n toukokuun loppuun.

### C KOTISEUDUN VÄESTÖN KESTOKYKY

Kansan puolustustahtoa ei venäläisten pommitusterrori pystynyt murtamaan. Yli 700 henkilöä kuoli ja n 2000 haavoittui. Tämä aiheutti syvää katkeruutta, mutta myös tiiviin yhteenkuuluvaisuuden tunteen.

Pakokauhumieliä ei syntynyt, joskin maamme eri asutuskeskuksista siirrettiin ulkomaille, lähinnä Ruotsiin, etupäässä lapsia n 8000 henkeä.

Suomalaisten henkinen kestävyys sodan loppuun asti juontaa juurensa jo sodanuhan ajoilta. Se että viimeistenkään viikkojen vastoinkäymiset eivät pystyneet moraalia murtamaan, pohjautui yhteenkuuluvaisuuteen ja yksimielisyyteen, jonka maata uhkaava vaara synnytti. Suomalaisten puolueristiriidat katosivat, ja kun myös kieli-kysymyksessä päästiin sovinnollisuuteen, luotiin se luja ja kestävä pohja, mihin sitten sodan koettelemusten päivinä yhdessä tukeuduttiin.

Sodan poikkeukselliset olot aiheuttivat lukuisan määrän toimenpiteitä, joiden avulla pyrittiin takaamaan väestölle mahdollisuus toimeentuloon.

3. 11. 1939 oli perustettu Vapaan huollon keskus toimikunta, 14. 11. 1939 Naisten valmiuspalvelu. Suomen kansan uhrivalmius oli suuri, mutta se ei yksin riittänyt. Ulkomaiden apu oli tarpeen ja sitä saatiinkin eri tavoin. Ruotsalaiset järjestöt Centrala Finlandhjälpen, Nationalsamlingen för Finland, Nordens Frihet ja Centrala rusthålllet välittivät Suomeen mm noin 2500 tn elintarvikkeita ja n 3500 tn vaate-tavaraa, edellisten rahallinen arvo oli noin 6 800 000 kruunua. Erilaisiin avustuksiin saatiin noin 2 700 000 kruunua.

Myös muut maat eri puolilla maapalloa tukivat taisteluamme erilaisin lahjoituksin, näistä Englanti, Ranska, USA, Tanska, Norja ja Sveitsi tehokkaimmin.

#### D ULKOPOLIITTINEN ASEMA

Suomi oli sodan alusta lähtien pyrkinyt saamaan taistelulleen tukea Ruotsista. Sen hallitus suhtautui tähän virallisella kannanotollaan varsin viileästi. Englanti ja etenkin Ranska tarjosivat sotilaallista apua, mutta Ruotsin kielteinen asenne länsivaltojen joukkojen läpimarssoikeuteen teki tämän avun saannin niin epävarmaksi, että tarjoukseen ei voitu suostua. 9. 3. 1940 ilmoitti Yhdysvaltain lähettiläs, ministeri Schoenfeld saaneensa maansa vastauksen kyselyyymme. Siinä ilmoitettiin Yhdysvaltain Moskovan-suurlähettilään saaneen ohjeet esittää Molotoville, että Yhdysvallat panee suuren arvon sille, että

Neuvostoliitto kohtelee Suomea kohtuullisesti. 10. 3. ja 11. 3. 1940 esitivät Ranska ja Englanti vielä avuntarjojoksensa, mutta sitä ei voitu ottaa vastaan. Ruotsalaisetkin ilmoittivat tähdentäneensä Moskovassa, että jos Neuvostoliitto kiristäisi vaatimuksensa sellaisiksi, ettei Suomen hallitus voisi ratkaisua hyväksyä, saattaisi olla vaara, että Ruotsin yleisen mielipiteen ja länsivaltojen asenteen vuoksi vaikutukset tuntuisivat Ruotsin kannanotossa. Tuloksena oli se, että vain nämä heikot takeet olivat aseittemme lisänä astuessamme rauhanneuvottelupöydän ääreen. Siellä niillä oli tietenkin oma merkityksensä, kuten myös mahdollisessa jatkossakin.

### III LOPPUPÄATELMÄT

Operatiivinen tilanne kehittyi ja päättyi maaliskuussa v 1940 meille sekä edullisesti että epäedullisesti. Laajalla itärintamalla vallitsi yleensä tasapainotila huolimatta ehdottomasti alivoimaisista joukoistamme. Venäläiset arvioivat väärin suomalaisten taktillisen ja operatiivisen liikkuvuuden sekä toisaalta oman massansa kapean työntövoiman jatkuvuuden. Lisäksi he olivat tehneet sen perusvirheen, että lähettivät tälle suunnalle joukkoja, joiden koulutuksessa, varustuksessa ja välineistössä ei ollut otettu huomioon vallitsevia olosuhteita: maastoa, vuodenaikaa ja etäisyyksiä. Nämä virheet tasoittivat voimasuhteet.

Omista voimistamme on useasti mainittu, että Päämajaja kiinnitti pääsotanäyttämön kustannuksella liikaa huomiota itärintamalle ja satoi sinne tarpeettoman paljon joukkoja. Tämä lienee liian jyrkkää arvostelua venäläisdivisioonien luvun ollessa siellä ainakin 21. Päävastoin joukkomme olivat alimmaisääriä, joilla voi taistella menestyksellisesti. Huonontamatta yleistilannetta olisi itärintaman eteläsiivelläkin voitu luovuttaa maastoa, mutta täällä valmisteli kenrmi Hägglund suunnitelmaansa Uomaan sulkuun nojautuvaa uutta koukkausta varten tuhotakseen Kitelän venäläiset.

Karjalan kannas ja Viipurinlahden jäälakeudet soveltuivat sen sijaan erinomaisesti venäläisten eri aselajien yhdistettyyn massakäyttöön. Tänne sopi heidän koulutuksensa ja sotakalustonsa. Suurelta osalta aukeassa ja tasaisessa maastossa saivat venäläiset painopistevoimansa jatkuvaan hyökkäykseen. Kuitenkin oli heidän hyökkäysnopeutensa keskimäärin vain 1—1½ km:ä vuorokaudessa pääasemasta Vila-

niemen—Viipurin—Talin maastoon. Jatkotaisteluissa ei tämä nopeus juuri noussut, sillä seuraaviin 17:ään kilometriin Heinälammille kului 11 vuorokautta.

Mitkä olivat syyt, joiden vuoksi Länsi-Kannaksella oli väistyttävä? Yhtenä perussyynä oli venäläisten vahvuudelle mahdollinen jatkuva voimien käyttö rintaman levenemisestä riippumatta. Vaikka sodan päättyessä oli täällä vastassa pääosa Kannaksen joukoistamme, eivät ne olleet siellä vielä silloin, kun rintaman leveneminen tapahtui, ja näin ei vahvuus riittänyt tarpeeksi puolustuksen leventämiseen tappioiden harventaessa joukkoja. Voimaa olisi riittänyt aikaisemminkin, mutta rauhanneuvotteluista tietoinen Ylipäällikkö katsoi Viipurin hallussapidon niin tärkeäksi, että joukkoja ei irrotettu vielä siinä vaiheessa.

Toisena syynä pidän sitä, että meiltä puuttui mahdollisuus siirtää taistelualueelle orgaanisia yhtymiä kokonaisuuksina. Siksi jouduttiin varsin epäyhtenäisiin, improvisoituihin yhtymiin, joiden johtaminen oli pahimman kriisin aikana jo viestivälineiden puutteen takia mitä vaikeinta. Ylipäällikön johtosuhdejärjestelyt selvensivät ja paransivat johtamisedellytyksiä, kun heikentyneistäkin joukoista alettiin saada kunnollisen otteen avulla irti niiden sen hetkinen todellinen suorituskyky.

Kolmantena syynä oli tulivoiman alentuminen. Ensinnäkin se heikkeni jo jalkaväen osalta tappioiden vuoksi, rintaman leveneminen vähensi sitä myös ja uudet joukot saatiin vain osa osalta kehitettyä taisteluihin. Kenttätykistön tulen vaikutus aleni jatkuvasti putkien kulumisen takia. Ampumaetäisyyksien lyhyiden vuoksi supistui vastatykistötoiminta vähiin ja ampumatarvikkeita oli äärimmäisen niukasti. Täydennykseksi saadun ulkolaisen tykistön tulinopeudet olivat alkuperäistä tykistöämme hitaampia.

Seuraavana syynä oli maasto ja sen linnoittamattomuus. Tämä suuren kaivautumista haittaavan kallioisuuden lisäksi venäläistykistön tulivaikutusta suojattomiin joukkoihimme normaalia enemmän.

Miksi sittenkin kestimme? Venäläisten hyökkäyksen hitauteen lieinee ollut yhtenä syynä heidän omaksumansa, suomalaisten henkilöstötäydennyksen pienuuteen nojautuva varma kulutustaktiikka, jonka tarkoituksena oli murskata joukkojemme vahvuudet ja kestokyky vähitellen loppuun. Pääsyynä olivat tietenkin suomalaiset. Taisteluvälineiltään ja materiaaaliltaan vähäiset, mutta hyvähenkiset joukot pystyi-

vät erinomaisiin suorituksiin, vaikkakin tuloksia rajoitti useassa suhteessa välineistön luku ja laatu. Torjunta tuotti venäläisille uuvuttavia tappioita ja suomalaiset kestivät enemmän kuin venäläiset olivat arvioineet.

Operatiivinen tilanteemme oli Viipurin ympäristöalueilla vaikeutunut, mutta mahdollisuutemme eivät suinkaan olleet loppuneet. Viipurista luopumisen aika oli varmasti aivan käsillä. Silloin olisi myös Itä- ja Keski-Kannaksen joukkoja pitänyt vetää taaksepäin. Käkisalmen—Kavantsaaren tasalle nojautuva päävoimien puolustus olisi kyetty järjestämään vaikeakulkuiseen maastoon. Laajaa vetäytymisliikettä Virolahden—Luumäen—Saimaan kannaksille ei tuskin olisi kannattanut suorittaa ja luovuttaa maata näin herkästi. Joukot olivat tosin uupuneita ja ampumatarviketilanne heikko, mutta näin oli ollut koko ajan pääasemasta luopumisen jälkeen. Vaikeaa olisi myös ollut päävoimien irrottaminen ja siirtäminen. Venäläisten hyökkäys olisi ehkä nopeasti lyönyt verhoavat voimat ja saapunut kenties joukkojemme kintereillä järjestelemättömän aseman eteen.

Tilanteen sen hetkistä hallintaa osoittaa aikaisemmin esittämäni Päämajan toimintaohje, joka edellytti suurisuuntaisempaa vetäytymistä Viipurinlahden luoteispuolella vasta Hämäläisenjärven pohjoispään—Pukalusjärven eteläpään—Tervajärven eteläpään—Hovinmaan—Rapatilan tasalta eli n 10—15 km:n päässä silloisesta etulinjasta. Tämä taas vastasi ennestään tunnetulla venäläisten hyökkäysnopeudella 10—15 vrk:ta. Lisäksi ilmentää tilanteen vakaantumista Ylipäällikön 11. 3. 1940 haluama lievennysoikaisu hänen aikaisempaan liian pessimistiseen lausuntoonsa, joka oli lähetetty rauhanneuvottelijoille Moskovaan. — Puolustautumisen edellytyksiä eivät venäläiset olleet kyenneet meiltä riistämään.

Kansamme ruumiillinen ja henkinen peruskunto olivat hyvät ja ne kestivät rauhaan asti. Väkilukumme vähäisyyden vuoksi oli taistelujoukkojemme vaihtomahdollisuus perin pieni. Sodan päättymisvaiheiden aikana oli samojen joukkojen jatkettava taisteluaan päivistä viikkoihin. Tappioiden harventamiin riveihin saatiin kyllä täydennystä, mutta vahvuusvajaus kasvoi tasaisesti. Millään rintamanosalla eivät joukkomme enää olleet fyysillisesti varmassa kunnossa, mutta sitkeys ja sisu eivät olleet loppuneet. Kaikkien suoritusten pohjana oli kui-

tenkin taisteluhenki ja yksimielisyys, jotka olivat säilyneet. Isänmaataan puolustavan suomalaisen sisäinen ryhti oli tallella rauhan tullessa. Koulutuskeskuksissamme koulutettavina olevien määrä oli 17. 3. 1940 yhteensä 59069 henkeä, joten se takasi täydennyksen. Koulutettavien määrä lisääntyi vielä tästä, kun lähes 80000 miestä oli 7. 4. 1940 mennessä saapunut koulutuskeskuksiin. Tämä henkilöstö ei tietenkään ollut lähi aikoina taistelukelpoista eikä siten pystynyt vaikuttamaan välittömästi. Sen sijaan painopistesuunnan taakse ryhmitetty noin divisioonan vahvuinen PM:n reservi oli käytettävissä heti. Elävän voiman ehtyminen ennen saapuvaa kelirikkoa, joka olisi tuonut hengähdystauon, oli uhkaamassa.

Materiaalivarastomme olivat perin vähäiset. Ulkomainen täydennys saapui hitaasti ja kotimainen teollisuus täytti tarpeesta vain osan. Kaa-ritulta oli säännösteltävä, mikä heikensi torjuntaa, ja sittenkin kuluvat ammusreservit äärimmilleen. Maassa oli noin parin kuukauden kulu- tusta vastaavat ampumatarvikkeet, mutta hankintojen perusteella oli niitä jatkuvasti tulossa. 17. 6. 1940 oli a-tarvikevarikoihin saapunut huomattava määrä erilaisia a-tarvikkeita, kuten taulukko 6 osoittaa. Talvisodan keskimääräiskulutuksen mukaan olisi näillä kyetty täyden- tämään usean kuukauden kulutus.

Ulkopoliittisesti taistelimme sotamme alusta loppuun yksin. Länsi- valtojen avun tarjous, USA:n ja Ruotsin viimeiset kannanilmaukset olivat omien taistelusuorituksiemme lisäksi ainoat tukemme siirryttäes- sä rauhanneuvotteluihin. Oma poliittinen johtomme oli katsonut sodan jatkamisen kuluttavan niin paljon maamme voimia, että se valtuutti neuvottelijamme hyväksymään Neuvostoliiton meille asettamat erit- täin raskaat rauhanehdot.

Talvisota päättyi 13. 3. 1940 klo 11.00. Rintamamme olivat ehjät, puolustusmahdollisuudet olivat edelleen olemassa ja Suomen kansa sei- soi yksimielisenä armeijansa ja Ylipäällikkönsä takana. Suomi oli pon- nistanut voimansa ääri rajoilleen, puolustuskykymme oli heikentynyt, mutta ei murtunut.

### KÄYTETYT LÄHTEET

Lähteenä on ollut kapteeni Eljas-Veli Sovijärven Sotakorkeakoulun diplomii- työ v 1956 "Suomen puolustuskyky ja erityisesti taistelujoukkojen tila maa- liskuun- alkupuoliskolla v 1940", jonka asiatiedot on tarkistettu Sota-arkistossa. Talvisodan Päämajan ja sen alaisten yhtymien alkuperäisasiakirjoista.

**Taulukko 6: Ampumatarviketilanne 17. 6. 1940 verrattuna tilanteeseen 30. 11. 1939 ja Talvisodan keskimääräiseen kuukausikulutukseen**

